

Т. М. Ямненко,

доктор юридичних наук, професор
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9040-2358>

А. С. Змієвська,

бакалавр права

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: tetiana.yamnenko@npp.nau.edu.ua, 5737141@stud.nau.edu.ua

Мета: здійснити аналіз сучасного стану розвитку медичного туризму у розрізі переваг та викликів. **Методи дослідження:** логічний, формально-догматичний, порівняльно-правовий та ін. **Результати:** визначення терміну «медичний туризм», дослідження механізму правового регулювання медичного туризму. **Обговорення:** можливості застосування різних доктринальних підходів до пояснення понять «медичний туризм», «лікувально-оздоровчий туризм», впровадження туристичної діяльності та застосування до цих понять правового механізму.

Ключові слова: медичний туризм; лікувально-оздоровчий туризм; правове регулювання у сфері медичного туризму; суб'єкти медичного туризму; публічні інтереси у сфері медичного туризму.

Постановка проблеми та її актуальність. Середня тривалість життя збільшується, відтак, значна кількість людей обирає тренд комплексного піклування про своє здоров'я та здорового способу життя. Оскільки охорона здоров'я є переважно сферою послуг, медикаментозне втручання для забезпечення здорового самопочуття людини стало світовим товаром. Через те, що медичний туризм на світовому ринку є відносно новим явищем, отримання достовірних даних (статистика та факти) про актуальний стан цієї сфери послуг є складним завданням. Наразі у світовій науці немає навіть загальновизнаної дефініції поняття «медичний туризм», що ускладнює узгодженість дій міжнародної спільноти з метою нівелювання ризиків та подальшому розвитку переваг медичного туризму як явища. Поряд із тим, багато національних систем охорони здоров'я зазнають значних викликів; відчутною стає потреба прийняття політичних рішень з метою універсалізації критеріїв якості, сертифікації та контролю якості наданих послуг

з охорони здоров'я у інших країнах. Отже, питання медичного туризму є дуже актуальним на сьогодні.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Розгляд даної теми склали наукові праці О.А. Беяневич, О.М. Вінник, О.П. Віхрова, Є.С. Гнедик, Д.В. Задахайла, Р.А. Джабраїлова, І.М. Кравець, В.К. Мамутова, Н.О. Саніахметової, В. Теремецького, В.А. Устименка, В.С. Щербини та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу. Медичний туризм є одним із важливих елементів у сфері туризму, який всебічно сприяє розвитку сфери медичного обслуговування та охорони здоров'я, сприяє наповненню державного бюджету за рахунок іноземних відвідувачів та внаслідок залучення іноземних інвестицій, а також позитивно впливає на загальний імідж держави, її популярність у світі.

Щодо України, то для нас, як і для інших країн, цей «особливий» вид туризму є новим. Однак, не дивлячись на досить короткотривалий термін існування медичного туризму, він

набирає шалених обертів у своєму розвитку, чому сприяє глобалізація та активна реформація всіх навколишніх процесів.

Медичний туризм виникає, коли споживачі обирають подорожувати через міжнародні кордони з наміром отримати певну медичну форму лікування. Це лікування може охоплювати весь спектр медичних послуг, але найчастіше включає стоматологічний догляд, косметичну хірургію, елективну хірургію та лікування фертильності. Відбувся перехід від туризму з більш розвинених країн до поїздок у менш розвинені країни, щоб отримати доступ до медичних послуг на фоні недорогих процедур, авіаперельотів, розвитку інформаційних технологій.

Цьому передують декілька причин: 1) зростання вартості лікування у країнах із розвинутою економікою; 2) поява нового сегменту споживачів медичних послуг, які воліють поєднувати якісне лікування за низькими цінами з можливістю отримувати яскраві враження від подорожей в інші країни; 3) відсутністю можливості оперативного отримання необхідної медичної допомоги (листи очікування) в деяких країнах Європейського Союзу та Близького Сходу; 4) неможливістю отримання в багатьох країнах світу якісної медичної допомоги через відсутність відповідних технологій лікування та діагностики [1, с. 485]. Також варто зазначити, що в деяких країнах окремі види медичного втручання обмежені законом або ж взагалі заборонені. Або ж особа бажає зберегти приватність та конфіденційність, що набагато легше зробити за кордоном, ніж у своїй країні.

Аналізуючи окреслені чинники цілком зрозуміло, що медичний туризм буде активно існувати до тих пір, доки не буде дешевої та якісної медичної допомоги в кожній країні світу. Однак розглядати можливість настання такого майбутнього в найближчі десятиріччя немає сенсу, тому краще зупинитися на дослідженні медичного туризму, а саме в Україні, його особливостях, правовому регулюванні, проблемах та перспективах.

Слід зауважити, що Україна має хорошу перспективу в медичному туризмі, роблячи

впевнені кроки для розвитку цієї сфери, як приклад – створення Української асоціації медичного туризму [2].

В Україні на сучасному рівні, з використанням принципів доказової медицини, в рамках в'їзного медичного туризму надають медичні послуги: Київський міський Центр серця, Центр дитячої кардіохірургії, кілька онкологічних клінік (ЛІСОД, Інновація, Кібер клініка Спіженко), приватні багатопрофільні лікувально-профілактичні заклади, клініки клітинної терапії, включаючи кріобанки. За оцінками компанії «МедЕкспрес», у нашій країні працює приблизно 50-70 медичних центрів, орієнтованих на клієнтів-іноземців [3, с. 44].

У структурному плані довілля медичного туризму охоплює постачальників, системи страхування, провайдерів, подорожі й проживання, рекламу і медіа, фінансові продукти. Україна є саме тією державою, в якій якісно розвинена репродуктивна медицина, підкріплена законодавством. Ми є однією із тих країн, де дозволене сурогатне материнство. Сурогатне материнство відповідно до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 9 вересня 2013 р. № 787, визначено як одну з допоміжних репродуктивних технологій, що дозволяє подружжю стати біологічними батьками своєї дитини за наявності в одного з них вроджених або придбаних недуг, які викликають безпліддя [4]. Також варто додати про ЕКО та високоякісні процедури по лікуванню репродуктивного здоров'я. Однак варто відмітити, що через обмеженість законодавства країн, з яких приїжджають люди, для, наприклад, сурогатного материнства, існує колізія, яка іноді забороняє вивозити цю дитину до країни громадянства пацієнта. Це є дійсно великою проблемою, та вимагає законодавчого врегулювання в Україні.

Обстеження і лікування в європейських медичних центрах і клініках користується також більшим попитом. Громадяни Європи за конкретних обставин мають право на медичну допомогу в інших країнах ЄС. Такі права були

встановлені послідовними постановами Європейського суду з приватних справ щодо споживання медичної допомоги в іншій державі-члені ЄС. Звичайно, громадяни України також є активним суб'єктом медичного туризму, особливо зовнішнього. Щорічно українці витрачають близько 100 тисяч доларів на лікування за кордоном. Причина цього класична і вже наводилася – деякі медичні послуги не надаються в Україні, або ж немає технологій для їх якісного надання. В основному, це лікування деяких генетичних захворювань, онкологія, нейро- та кардіохірургія та деякі інші. І хоч нашим громадянам доводиться платити величезні суми за лікування в інших країнах, все ж, медичний туризм має високий попит.

Поділяємо думку науковців в аналізі терміну «медичний туризм». Поняття не розкривається повністю, а лише міститься посилання в ст. 4 застарілого Закону України «Про туризм» про те, що це лікувально-оздоровчий вид туризму [5]. При такій тенденції розвитку цього замало. Не можна не погодитися із А. Подзіровим та В. Теремиським, які вказують на те, що «розвиток медичного туризму нерозривно пов'язаний з якісним правовим забезпеченням» [1, с. 487].

Відповідно до Глобального кодексу етики Всесвітньої організації туризму для туристів, туристи повинні мати ті ж права, що й громадяни країн призначення (World Tourism Organization's Global). На жаль, це не завжди так, і це ще одне потенційне джерело проблем. Якщо ми не матимемо належних вражень щодо якості допомоги, яку отримують пацієнти за кордоном, їх безпека може бути під загрозою. Нам потрібно більше статистики, кращих досліджень та кращих систем звітності. Тенденція виїзду українців на лікування до інших країн пов'язана також і з тим, що деякі питання в нас не надають певних медичних послуг або ж вони досі законодавчо не врегульовані чи потребують свого доопрацювання (класична причина виникнення медичного туризму). Яскравий приклад цьому є питання трансплантації органів. До 2018 року це питання взагалі не було вирішене та врегульоване, а отже, ця процедура

була під забороною. Нині ж прийнято Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» та навіть внесено зміни, які сприяють ефективності трансплантації.

В Україні існує низка нормативно-правових актів, які сприяють інноваційному розвитку медичного туризму та відповідають світовим стандартам. Як приклад – Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.10.2015 р. № 681 «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я» [6], яким було затверджено Порядок організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини закладами охорони здоров'я незалежно від форми власності, фізичними особами - підприємцями, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики.

Невідповідність якості допомоги є основним джерелом критики для галузі медичного туризму. Одним із основних механізмів, що впроваджуються для стандартизації міжнародної охорони здоров'я, є акредитація. Акредитація намагається гарантувати, що заклади медичного туризму відповідають основним стандартам безпеки, укомплектовані кваліфікованим персоналом та мають відповідне медичне обладнання для виконання запропонованих процедур. Серед головних організацій з акредитації міжнародних лікарень - Joint Commission International (JCI), що стягує плату з клієнтів, які хочуть обстежити їхні заклади для акредитації. Але зусилля однієї-двох організацій не будуть достатніми в умовах швидкого зростання сектору медичного туризму.

Дуже сильно гальмує процес розвитку те, що не дивлячись на тривалу тенденцію розквіту медичного туризму, досі не було прийнято профільного закону. Багато науковців зазначають про це. Наприклад, і О. Духовна вважає, що «однією з головних перешкод для розвитку медичного туризму в Україні є відсутність законодавчої бази та профільного

закону «Про медичний туризм», відомчої нормативної бази щодо співпраці з іноземними клієнтами в медичних закладах, насамперед державної та комунальної сфери, а Закон України «Про туризм» 1995 р. відверто застарів і не відповідає сучасним реаліям» [7]. Ми не можемо з нею не погодитися.

Висновки. Враховуючи реалії сьогодення, можна сказати, що немає узгоджених міжнародних стандартів для оцінки, забезпечення якості та безпеки медичних працівників туризму, крім етичних. Тому складно вести мову про усі наслідки розвитку медичного туризму, в тому числі й негативні. Відтак, потребують документації судові справи на тему торгівлі послугами охорони здоров'я. Перш ніж розглянути будь-яке регулювання, потрібно більше інформації та наукового розуміння. Отже, на сьогоднішній день існує нагальна потреба в розробці та прийнятті Закону України «Про медичний туризм», який повинен розтлумачити та закріпити теоретичну базу, яка нині не розкрита взагалі, закріпити права, обов'язки та інтереси суб'єктів медичного туризму, вирішити питання з їх юридичним захистом, із чим зараз також є проблеми. І, звичайно, медичний туризм повинен мати більшу державну підтримку та фінансування, як це є у більшості розвинених країн.

Література

1. Подзіров А., Теремецький В. Правове регулювання медичного туризму в Україні. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності*: збірник матеріалів засідання №1 постійно діючої Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 24 вер. 2021 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. С. 485-488. URL: https://ndekc-kirovograd.org.ua/wpcontent/uploads/2021/11/_24.09.21.pdf page=485
2. Жмур Н.В., Оленюк А.А. Проблемні питання позасудового врегулювання господарських спорів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ:

НАУ, 2021. № 2 (59). С. 149-154. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.59.15611>

3. Михайличенко Б.В., Ергард Н.М. Практикум для самостійної підготовки студентів з навчальної дисципліни «Судова медицина». Київ: УкрДГПІ, 2017. 44 с.

4. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09 вер. 2013 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13iText>

5. Про туризм: Закон України від 15 вер. 1995 р. № 324/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80iText>

6. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 жовт. 2015 р. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15iText>

7. Духовна О. Що ви чули про медичний туризм в Україні? *Юридична газета online*. 2021. № 17 (747). URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html>

References

1. Podzirov A., Teremetsky V. Pravove rehulyuvannya medychnoho turizmu v Ukrayini. *Aktualni pytannya vdoskonalennya sudovo-ekspertnoyi ta pravookhoronnoyi diyalnosti*: zbirnyk materialiv zasidannya №1 postiyno diyuchoyi Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kropyvnytskyu, 24 ver. 2021 r.). Kropyvnytskyu: TOV «Tsentralno-Ukrayinske vydavnytstvo», 2021. S. 485-488. URL: https://ndekc-kirovograd.org.ua/wpcontent/uploads/2021/11/_24.09.21.pdf page=485
2. Zhmur N.V., Olenyuk A.A. Problemni pytannya pozasudovoho vrehulyuvannya hospodarskykh sporiv. *Naukovi pratsi Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Yurydychnyy visnyk «Povitryane i kosmichne pravo»*. Kyiv: NAU, 2021. № 2 (59). S. 149-154. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.59.15611>

3. Mykhaylychenko B.V., Erhard N.M. *Praktykum dlya samostiynoyi pidhotovky studentiv z navchalnoyi dystsypliny «Sudova medytsyna»*. Kyiv: UkrDHRI, 2017. 44 s.

4. Pro zatverdzhennya Poryadku zastosuvannya dopomizhnykh reproduktyvnykh tekhnolohiy v Ukrayini: nakaz Ministerstva okhorony zdorovya Ukrayiny vid 09 ver. 2013 r. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13iText>

5. Pro turyzm: Zakon Ukrayiny vid 15 ver. 1995 r. № 324/95-VR. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 1995. № 31. St. 24. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80iText>

6. Pro zatverdzhennya normatyvnykh dokumentiv shchodo zastosuvannya telemedytsyny u sferi okhorony zdorovya: nakaz Ministerstva okhorony zdorovya Ukrayiny vid 19 zhovt. 2015 r. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15iText>

7. Dukhovna O. Shcho vy chuly pro medychnyy turyzm v Ukrayini? *Yurydychna hazeta online*. 2021. № 17 (747). URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html>

Tetiana Yamnenko, Angelina Zmievska

LEGAL REGULATIONS OF MEDICAL TOURISM IN UKRAINE

National Aviation University

Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine

E-mails: tetiana.yamnenko@npp.nau.edu.ua, 5737141@stud.nau.edu.ua

Objective: to analyze the current state of development of medical tourism in terms of benefits and challenges. **Research methods:** logical, formal-dogmatic, comparative-legal, etc. **Results:** definition of the term «medical tourism», study of the mechanism of legal regulation of medical tourism. **Discussion:** possibilities of application of various doctrinal approaches to the explanation of the concepts of medical tourism, medical and health tourism, introduction of tourist activity and application of the legal mechanism to these concepts.

Medical tourism is one of the important elements in the field of tourism, which comprehensively contributes to the development of health care and health care, contributes to filling the state budget through foreign visitors and attracting foreign investment, as well as positively affects the overall image of the state in the world. Given the realities of today, it can be said that there are no harmonized international standards for the assessment, quality and safety of tourism professionals, other than ethical. Therefore, it is difficult to talk about all the consequences of the development of medical tourism, including negative ones. Therefore, court cases on trade in health care services need documentation. More information and scientific understanding is needed before considering any regulation. Thus, today there is an urgent need to develop and adopt the Law of Ukraine «On Medical Tourism», which should interpret and consolidate the theoretical basis, which is currently not disclosed at all, to consolidate the rights, responsibilities and interests of medical tourism, to resolve issues with their legal protection, which is also a problem now. And, of course, medical tourism should have more government support and funding, as is the case in most developed countries.

Key words: medical tourism; medical and health tourism; legal regulation in the field of medical tourism; subjects of medical tourism; public interests in the field of medical tourism.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2022